

BENCE ERIKA

Géczi János: A tenyérjós

Athenaeum, 2019

Művészregény-sajátosságokat szublimáló intellektuális próza több mint háromszázötven oldalon Géczi János *A tenyérjós* című 2019-es könyve. Világa összetett, bonyolult, ezoterikus hangvételű.

Utána néztem, mik azok a lágybogarak, amelyeket Judith a zoológiai intézet kevesek által látogatott kutatótermében tanulmányoz, hogy ezáltal – mint később kiderül – valamiféle szellemi kapcsolatba kerüljön Pégyével, egykori élettársával, a bogárfaj tudományos kutatójával. Megtudtam egyet s mást a hasonlóságokról és a különbségekről, a mosoly természetéről, a tevék életéről, a törpecsimpánzok szexuális szokásairól és a színspektrumokról. A dobolás művészetének hosszadalmas leírását átlapoztam. Egyik legérdekesebb konzekvencia, ami *A tenyérjós* olvasásából következett számomra, miszerint túl a posztmodernen is, még mindig erőteljesen kötődünk az idő (az elbeszélés ideje, az aktuális cselekményidő stb.) aspektusaihoz, linearitásához és meghatározottságához, ezért rögvést bajban vagyunk olvasóként, ha ezeket a kapaszkodókat nem találjuk a szövegben, ha a kompozíció (mint Géczi regényének fragmentáltsága) ennek a szabályozottságnak ellenáll. Hasonlóképp keressük az elbeszélte történeti idő emberi viszonyait, ezeknek kiismerhető hálózatát, és elveszettnek érezzük magunkat a regényben, ha ez nem rajzolódik ki egyértelműen előttünk. Eredményesek az olvasásban csak akkor és attól a pillanattól lehetünk, amikor végre „elengedjük” ezeket a kötöttségeket, felhagyunk a „ki, kicsoda, mikor és hol” kicetlizésével.

A regény kívülről elbeszélője Judith, a józsefvárosi jósnő történetét meséli el 89 rövidebb-hosszabb elbeszéléstörödben, fragmentumban. A regény címe kezdetben félrevezető lehet, hiszen a jövőre vonatkozó szemlélet és tudás ígéretét veti fel, miközben a főhős, a képzett pszichológus, s az elbeszélés jelen idejében tenyérjós szolgáltatást végző Judith csak és kizárólagosan a múlttal, saját és korosztálya történetével foglalkozik; a múltat igyekszik megérteni és feltárni. Ehhez a szabályos múlt idő mellett a főszereplő ténykedésének, lelki állapotának, gondolatvilágának és kötődéseinek (emlék)képeit bemutató részekben ún. elbeszélői jelen időt használ a narrátor (például: „Az elkövetkező hetekben pocsékul alakul a közérzete, és

szüntelenül izzad.”), amivel az emlékezés időbeli határait teszi képlékennyé; biztosítja az átjárást és a szabad csapongást a múlt különböző szakaszai, illetve a múlt és az elbeszélés jelene között.

A regény néhány mondatos narrátori bevezetője két olyan momentumot emel ki az elbeszélte időből, amelyek meghatározó fordulatot jelentenek Judith történetében. Az egyik egy referenciális mozzanat: a *Ferihegyi gyorsforgalmi úti merénylet*-ként ismertté lett 1991-es esemény. A másik pedig „amikor a József utca 18. szám alatti, két embernél többet befogadni képtelen, üzlethelyiségből kialakított jósszalomban megérti az ábrát. Egy tenyér ábrájában azt, hogy az eszement káoszban a rajzolata képes magyarázatul szolgálni.” Az első mozzanat olyan értelemben válik jelentéssé, hogy túlmutat a Magyarországot – életében harmadszor – a kivándorló orosz zsidókkal együtt elhagyó főhős történetén, s a Szovjetunió felbomlásával véget ért nagy történelmi korszak s ezzel egy, az adott kor ideológiájának hatása alatt szocializálódott nemzedék kálváriájának potenciális lezárultát is jelenti. A regény egyes bírálói, illetve olvasói szerint a regény a magyarországi zsidó értelmiség története is, ennek azonban némileg ellentmond, hogy az elbeszélő a regény 6. fragmentumában hangsúlyozza, Judith „nem zsidó származása ellenére” kerül az Izraelbe tartó repülőgépre, miként „nem zsidóként” telepedik le menekültként Jeruzsálemben.

A káoszban keresett rend mint a saját világ, saját élet megértésének lehetősége az a másik jelentésszál, amelyhez Judith történetének fragmentumai kapcsolódnak, ugyanakkor sokkal több esetlegesség, véletlen (találkozás, felismerés) sőt, fatalisztikus mozzanat alkotja, mintsem hogy konzekvens rendszerszerűség vagy akár elemi szabályosság is felismerhető lenne benne. Épp ezért – s az elbeszélésben felbukkanó referenciák ellenére is – nehezen állna össze bennünk egy elmesélhető regénytörténet, ha bármilyen okból erre törekednénk. Ugyanakkor mégis kirajzolódik Judith élettörténetének néhány markáns fordulópontja, illetve lokációja: az amerikai tanulmányok, a bakui letelepedés, illetve a jeruzsálemi emigráció életszakasza azzal, hogy ez utóbbi már csak utalásszerűen van jelen az elbeszélésben; nem tudunk meg róla közelebbi részleteket. Az említett helyekre való távozás

mindhárom esetben a szülőhely elhagyásának s az addigi egzisztencia feladásának történetét jelenti, hogy mindhárom végpontja is a Budapestre való visszatérés legyen.

Hasonlóképp bizonytalan körvonalúak és karakterűek számunkra Judith családi, baráti és más társas kapcsolatai. Az elbeszélte történet és az elbeszélés aktuális idejében is egyetlen folyamatosan élő társkapcsolata van, a hol barátnőjeként, hol pszichológusként megnyilatkozó Marymarival: „Negyvenegy éve ismerik egymást. Kapcsolatuk némi ingadozással kiegyensúlyozott marad, az időszakonként előállt földrajzi távolság miatt sem változik meg.” Kettejük egymáshoz való viszonyulásának legérdekesebb vonását beszélgetéseik jelentik, ugyanis nem mindig kivehető, hogy a diskurzus, a véleménycsere valós időben történik-e, hogy a Judith monologizáló elbeszéléseit hallgató Marymari valóban jelen van-e, vagy csak az asszony által odaképzelt befogadó, esetleg a beszélgetés a múltból került elő a főhős emlékeiben. Miként a lányával, Hannával való, szó szerint értelmezhető távkapcsolata, telefonbeszélgetései is igen furán hatnak, főleg mert rendre az asszony ébredésével érnek véget. „Más meg a kutyájával beszél. Vagy önmagával” – hangzik végül az utolsó, a 89. fragmentumban megjelenített rövid – feltehetően önmagával – folytatott beszélgetésben, ahol ki is mondja, amit eleinte csak sejtünk, majd bizonyosságot is nyerünk róla: „De hiszen a lányod rég halott.”

A találkozások váratlanok és véletlenek Judith életében, az identitások bizonytalanok: arculat-, arc-, hit- és nemváltás is jellemzi őket. A buszrobantásban megsérült nő, aki helyett utazik majd Jeruzsálembe, teljesen új, az átültetések és műtétek miatt megváltozott arccal jelenik meg előtte egy pesti kávéházban. Marymariról korábban elmondja az elbeszélő, hogy „Judith pedig annak bizonyítékeként szerepel Marymari életében, hogy számára is létezik múlt. De hogy miért éppen Judithba zártan, az sosem foglalkoztatja”, illetve a barátnő arról gondolkodik, hogy „milyen viszonyban is van ebben a pillanatban Marymari az ő maga Dénesével”. A szálak összekuszálódnak, kiderül, hogy Marymari, Judith és Pégyé egy furcsa szerelmi háromszög szereplői, Marymari valójában Judithtól szereti el Pégyét, aki élettársként, szeretőként is többször felbukkan az életében, hogy végül egyéjszakai kalandként váljon fiúgyermeké nemzőjévé. A 74–76. fejezetekben aztán teljességgel kibomlik számunkra

Marymari története, aki transzneműként élt az egyébként nem meleg (miként maga sem!) Pégyével fél évtizedet, Judith volt élettársával, mégis szakításuk után változtatta meg fizikai értelemben is a nemét.

Judith férje Szásából lesz Ajazzá, azaz orosz-ból hithű muszlimmá, azerivé. Gyermekükéről viszont kiderül, hogy mégsem ő, hanem Pégyé az apja – válásuk után a bíróság mégis a – nem vér szerinti – apának ítéli. Ő bukkan fel az immár jósnővé lett Judith életében váratlanul, legalábbis az asszony meg van győződve róla, ezt olvassa ki a tenyeréből, hogy a szalonjában megjelent turbános, idegen férfi az ő elvett, elveszített gyermeke. A regény szinte tobzódik az ilyen valószerűtlen találkozásokban: Pégyé például – bárhova is távozzék – a világ bármely pontján és helyszínén felbukkanhat Judith életében, egy tevévásáron, valahol Keleten éppúgy, miképp az ő neve jön elő a zoológiai intézet lágybogarakat tároló kutatórészlegében is. A nő egy-egy ilyen váratlan felismerés hatására rendszerint elájul. Olykor rövid időszakazon belül többször is. Természetesen e jelenségeknek lehetnek ésszerű magyarázatai: Pégyé nemzetközi hírű rovarkutató, elképzelhető, hogy a világ több táján is felbukkan, miként az is, hogy a terület legjelentősebb kutatójaként a rovarjár az ő gyűjtéseiből áll össze. Judith ájulásai pedig vérnyomás-ingadozásának is betudhatók. A regény kibontatlan és ellentmondásos, rejtélyes vagy megoldatlan szálai, illetve történései (pl. a felnőtté lett fiú megjelenése) azt is sugallhatják vagy jelenthetik számunkra, hogy az őt ért traumák miatt lélekben instabillá lett asszony (hiszen folyamatosan lelki segítséget kér pszichológusoktól, terapeutáktól) képzeletének szüleményei (miként a lányával folytatott telefonbeszélgetések is).

A kortárs magyar regényirodalom palettáján, pontosabban: világában gyakran szerepel, tematizálódik az idegen, illetve az idegenként, a más helyett vagy más szerepében megjelenő hős jelensége (Márton László Batsányija a *Minerva búvóhelyében*, vagy a *Testvériség-trilógiában* több szereplő, Péterfy Gergely *Kitömött barbár* című regényében Soliman és Kazinczy is idegen testként identifikálódik, Szilasi László a *harmadik hídjában* a főszereplő és az elbeszélő kiléte kérdéses, Végel László regényhősei egyszerre bűnösök/gonosztevők és áldozatok stb.). *A tenyérjós* szereplői viszont kettős identitással, illetve történettel rendelkeznek. Sajátosan önreflexív moz-

zanata a regénynek, amikor arról beszél az elbeszélő, hogy Judith legtöbbször több, de legalább két könyvet olvas egyszerre: a választott olvasmányt és szövegközi vonzatát, illetve eredetijét és magyar fordítását is. Épp olyan többszörös képet alkot magának ezáltal, miként a világ képe, illetve az események valósága is többszörösen, többféle perspektívából nyilatkoznak meg számára és számunkra is.

A rendszerváltás során szerepet kapott, majd később talaját és meggyőződéseinek szellemi fogódzót elvesztő értelmiségi korosztály történetét beszéli el a regény, ezért nem meglepő több referenciális mozzanat, megtörtént esemény szerepeltetése benne. Életszerűtlennek egyedül talán csak

Ajaz története hat a regényszövetben, ami nem más, mint a baltás gyilkos esetének beiktatása az elbeszélésbe. Nemrég olvastam egy bestsellernek szánt dokumentumregényt (Robert Yugovich: *Roncs-gyár*), amelyben ugyancsak megjelenik ez a szereplő. S noha egy volt elítélt börtönélményeiről szól, amelyekben valóban szerepelt ez a személy, még ilyen kontextusban is hiteltelennek éreztem megjelenítését. A Géczi-regényben mindenképpen az, legalábbis indokolatlanul „durva” referencialitás.

Nehéz olvasmányként hat, így indul *A tenyérfjós* olvasása, hogy aztán a szabályosságához ragaszkodó olvasói rutinunkat felülírva, végül igen lendületesen „sodródjunk” tovább világában.

KOLOZSI ORSOLYA

Regős Mátyás: Tiki

Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2020

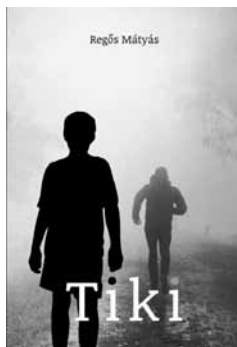
KOLOZSI ORSOLYA (1980) Budapest

Regős Mátyás ugyan költőként debütált, de első kötetében (*Patyik Fedon élete*, 2019) a líra és a próza között húzódó határvonal olyannyira elmosódott, hogy az sem tévedett nagyot, aki lírai hangvételű elbeszéléskötetként interpretálta azt. Ennek tükrében egyáltalán nem meglepő, hogy a fiatal szerző második kötete már egyértelműen prózakötet: a *Tiki* a gyermekkor világába visszanyúló kisregény.

Ahogy az első könyv, úgy a második is a gyerekkort állítja középpontjába, elsősorban az általános iskolás évekre fókuszál. „Nagy dolog a gyerekkor” – idézi Radnóti a fülszöveget jegyző Horváth László Imre. És valóban az, a felnőttek mindennapjaitól elkülönülő világ, másfajta valóságértelmezés, amelyre nem kevés irodalmi szöveg épít. Bár Regős nem aknázza ki a témaválasztásában rejlő rengeteg lehetőség jó részét (ez a rövid terjedelem miatt valószínűleg nem is célja), de amit megvizsgál és kibontakoztat, azt biztos kézzel és láthatóan nagyon tudatosan teszi. Elbeszélői világát egy egyes szám első személyben megszólaló, Erdős Vilmos nevű narrátor működteti, aki a szöveg fikciója szerint egy belvárosi gimnázium tizenkét éves tanulója. A kerettörténet alapja, hogy sorozatos magatartási problémái miatt osztályfőnöke arra kéri, minden csínytevése után egy-egy fogalmazás megírásá-

val „vezekeljen”. A kiskamasz fiú meglehetősen problémás diák, így minden komolyabb stiklije, verekedése után újabb és újabb írást ad le, ezekből végül összeáll legjobb barátja, Tiki regénye. A Kenéz tanár úrnak penitenciaként beadott írások jól elkülönülnek a szöveg többi részétől, hiszen mindegyik kurzívval szedett, és így világosan kirajzolódik az a szerkezeti alapkoncepció, amely szerint az én-elbeszélő által írt szövegek egy regényen belüli regénnyé állnak össze („kőbányai western pálutcai”, ahogyan az elbeszélő fogalmaz). A regény és megírásának regénye – öntükröző rendszer, nem rendkívüli irodalmi újítás, de Regős nagyon szépen építi fel és hozza mozgásba.

Az elbeszélői hang nem mai, inkább kilencvenes évekbeli nyelvet idéz, autentikus, hiteles és lendületes, kiválóan pörgeti előre az eseményeket. A tanár szülők középső gyermeke narrátorként nem tesz lakatot a szájára, trágár kifejezéseket használ, rajong a fociért, és mint a legtöbb ilyen korú gyerek, hadban áll a tanáraival és a felnőttek világával. Ezekben a sérülékeny gyermekkorú években egyik legfontosabb bástyája Tiki, akivel első osztálytól hatodikig legjobb barátok. A gyakran oroszlánként jellemzett, rendkívül bátor kisfiú védelem az elbeszélőnek, ugyanakkor példakép is, biztonságot

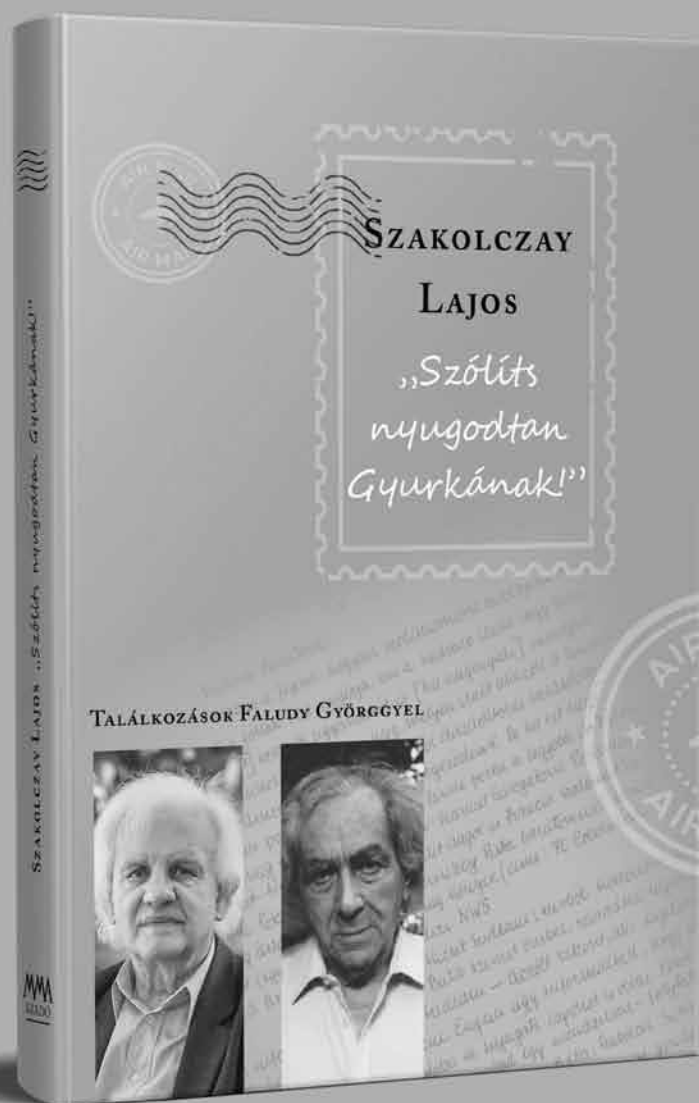

ad, lenyűgöz, néha persze ingerel, akár a legtöbb igazi barát. Vilmos számára egyértelmű, hogy amikor Kenéz tanár úr fogalmazást kér tőle, Tikit állítsa a középpontba, őt tegye meg főszereplőnek. Persze nemcsak Tiki, hanem az elbeszélő is fontos szereplő, sőt, pozíciójából adódóan őt ismerjük meg közelebbről, hiszen Tiki az ő perspektíváján keresztül szűrődik be, s bár mindvégig főszereplő, a valódi regénynek legfeljebb másodlagos főhőse Erdős Vili után. A legjobb barát nem tud beszélni magáról, nincs hangja, a megírás idején ugyanis már halott. A regény így nem csupán egy fontos barátság, hanem egy tragédia könyve is. A fogalmazásokból összeálló regény a regényben pedig ennek a tragédiának a megírása, a történésekkel való szembenézés, emlékezés. Az osztályfőnök által (tudatosan vagy véletlenül) előhívott feldolgozási folyamat, gyásmunka, amelynek elején az első találkozás, végén pedig a jóbarát búcsúztatása áll.

Az elbeszélő a fogalmazások megírása során többször reflektál a megírás nehézségeire, elsősorban a legjobb barát lényegének visszaadásával kapcsolatban: „Tikiről nem tudtam igazat írni, pontosat még kevésbé, mert bár úgy történt minden, ahogy megírtam, ő mégsem jelent meg teljes fényében. Hogy hazudjak róla, és kiszínezzem az életét, már az elején kizártam, mégis lehetetlennek éreztem szavakkal megfogni az arcát...” A klasszikus, jól ismert elbeszélői nehézség ellenére Erdős Vilmos jól boldogul, mert lehet, barátja pontos lényegét nem tudja megragadni, mégis, próbálkozása hatásosnak tűnik. A könyvben a lényeg megragadása talán a hasonlatok segítségével valósul meg leginkább. Erdős állandóan visszatérő, hosszú hasonlatai egytől egyig pontosak és érzékletesek: „a szívem úgy dolgozott, ahogy a lehasznált Ikarus autóbuszok az emelkedőn”; „Évi szótlan volt, a felnőttek között ácsorgott, úgy nézett ki, mint aki eltévedt valami külső városrészben, mondjuk, Csepelen, és mégsem zavarja, ha kirabolják, ha rászakad az ég, vagy kóbor kutyák támadják meg a kiserdő felől”. A kamaszkor kezdetének tipikus érzései is világosan és kendőzetlenül kerülnek elő: „Mióta anyám áthozott a belvárosi gimibe azért, hogy az öcsémnek ne kelljen egyedül ülnie reggel a 95-ösön, ami kétség-

kívül gyomorforgató és életveszélyes járat, konkrét purgatórium lett az élet, a saját szívem verése meg a kialvatlan szemem kattogása az egyetlen, ami az enyém.” Az elbeszélő kamasznyelvével a populáris kultúrából, a fociból, az egyházi szertartások szövegeiből vett szavak színesítik, teszik egyedivé, a *János vitéztől* a *Nagy indiánkönyvön* át a *Gyűrűk Uráig* sokféle irodalmi intertextus beszűrődik a fiú elbeszélésébe. A szerző nemcsak élő és lendületes nyelven szólaltatja meg narrátorát, de nagyon jól érzékelteti az erős érzelmi kiugrásokat is a szövegben belül. Mikor Vili erős érzelmi terhelés alatt áll, megváltoznak a mondatai – Tiki halálakor például egy hatalmas mondat veszi a hátára az összezavarodott, a külső eseményeket alig értő narrátort, aki ezzel a szinte végtelenre nyújtott mondatokkal tudja csak megragadni azt az értetlenséget, a felfoghatatlan megjelenését, a veszteség villámgyors traumáját. A Tiki tragédiájáról és annak lecsapódásáról tanúskodó mondat mintha sosem akarna befejeződni, Vili nem érti meg, mi történt, mert a megértés, csakúgy, mint a mondat végi pont, Tiki halálának véglegességét jelentené. Mintha addig, míg a mondat nem fejeződik be, a legjobb barát halála sem artikulálódna véglegesen. Nemcsak a mondatok kezdenek azonban „elfutni” a tragikusabb, erős érzelmi töltetű részekben. A futás a könyv egyik központi motívuma, a futóverseny megnyerő, platánfák alatt a célba befutó elbeszélhetetlen, megmagyarázhatatlan glóriát viselő Tiki ugyanis gyakran kerül kapcsolatba ezzel a cselekvéssel. Mintha korai halálát is előre jeleznék ez a visszatérő motívum, mintha arrafelé futna ez az erős, bátor, mégis sok szempontból elveszett kis hős.

Az elbeszélő és legjobb barátjának alakja tényleg életre kel a kötetben, nagyon plasztikus figurákká nőnek ki magukat. A tragikus sorsú legjobb barát és a rá visszaemlékező, őt bemutató Vili, a múlt iránti nosztalgia, az emlékezés problematikussága és ereje egyaránt benne vannak ebben a vékonyka kötetben. A platánok alatt elfutó Tikit sokáig nem tudja kiverni a fejéből az olvasó, de a rá emlékező, őt örökké váró Vilmos is nehezen felejthető karakter ebben a fiatal élet tragédiáját sodró nyelven, kiskamasz szemszögből ábrázoló regényben.

Egy barátság,
két korszakos egyéniség,
harmincnégy levél -
FALUDY GYÖRGY
SZAKOLCZAY LAJOSHOZ
írott soraiban maga
a 20. századi
irodalomtörténet
kel életre.

MM
KIADÓ

MM
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

SZAKOLCZAY LAJOS

*„Szólíts nyugodtan
Gyurkának!”*

304 OLDAL, 4200 FT

MÁJUSTÓL KAPHATÓ A KÖNYVESBOLTOKBAN

ÉS A WWW.MMAKIADO.HU WEBSHOPBAN!